

Õiguskantsler

Teie 24.05.2022 nr

Meie 01.07.2022 nr 7-4/220911/2203580

Välisriigis elava Eesti kodaniku sotsiaaltagatised

Lugupeetud avaldaja

Küsisite, kas Teil on Eesti kodanikuna Eestist Venemaale või Usbekistani elama asudes õigus jätkuvalt saada töövõimetoetust ja kas nendes riikides elades on Teil õigus Eesti Haigekassa tasustatud tervishoiuteenustele. Märkisite oma kirjas ka seda, et on hulk ametnikke, kellel on välismaal elamise ja töötamise ajal Eesti residentsus ning õigus Eesti sotsiaaltagatistele. Teie hinnangul peaksid samasugused õigused olema igal välisriigis elaval, kuid Eestis töötaval piiratud töövõimega Eesti kodanikul.

Venemaal või Usbekistanis elavale inimesele töövõimetoetust ei maksta. Kui inimesel on elukoht nii Eestis kui ka Venemaal või Usbekistanis, on tal õigus saada töövõimetoetust, kui ta on Eesti resident. Vähenenud töövõimega inimesel, kelle peamine elukoht on Venemaal, võib olla õigus saada Eesti töövõimetuspensioni.

Eestis ravikindlustatud inimesel ei ole õigust saada Venemaal või Usbekistanis viibimise ajal Eesti Haigekassa tasustatud tervishoiuteenuseid. Neis riikides soetatud ravimite eest Eesti Haigekassa hüvitist ei maksa.

[Töövõimetoetuse seadus](#) (TVTS), [ravikindlustuse seadus](#) (RaKS) ja [tulumaksuseadus](#) (TuMS) on neis küsimustes, mida välja tõite, põhiseadusega kooskõlas.

Elukohapõhine solidaarne sotsiaalkaitsesüsteem

1. [Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) (PS) § 28 lõige 1 sätestab, et igaühel on õigus tervise kaitsele. Sama paragrahvi lõikes 2 on öeldud, et Eesti kodanikul on õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral. Põhiseaduse kohaselt määratakse abi liigid, nende ulatus ning saamise tingimused ja kord kindlaks seadusega. Seega on Riigikogul sotsiaalsete põhiõiguste sisustamisel suur otsustusõigus. Põhiseadusest §-st 28 ei tulene, et Eesti on kohustatud oma kodanikule tagama sotsiaalsed põhiõigused ka sel juhul, kui inimene elab välisriigis.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

2. Riigikogu on loonud elukohapõhise sotsiaalkaitseüsteemi ([sotsiaalseadustiku üldosa seaduse](#) § 3 lg 1). Seega, kui mõne muu seaduse või välislepinguga ei ole ette nähtud teisiti, on sotsiaalkaitseüsteemiga hõlmatud ainult Eesti elanikud.

3. Eesti elanik ehk resident on inimene, kelle elukoht on Eestis. Kui inimene elab mitmes riigis, loetakse ta Eesti residendiks sel juhul, kui ta viibib Eestis 12 järjestikuse kalendrikuu jooksul vähemalt 183 päeval. Erandina on Eesti residendid välisteenistuses viibivad Eesti diplomaadid (TuMS § 6 lõige 1). PS § 12 lõike 1 kohaselt on kõik inimesed seaduse ees võrdsed. See ei tähenda, et kõiki inimesi tuleb kohelda ühtmoodi. Kui erinevaks kohtlemiseks on mõistlik ja asjakohane põhjus, siis ei ole erandi tegemine PS §-ga 12 vastuolus (vt ka Riigikohtu otsused [3-4-1-2-02](#), p 17; [3-4-1-12-07](#), p 19; [3-4-1-14-07](#), p 13). Välisteenistuses viibivad Eesti diplomaadid ei saa oma tööülesannete tõttu Eestis 12 järjestikuse kalendrikuu jooksul vähemalt 183 päeval viibida, sest nad peavad välisriigis Eestit esindama ja kaitsma seal Eesti huve. Niisiis on Eesti diplomaatidele Eesti residentsuse andmiseks mõistlik ja asjakohane põhjus ning see on põhiseadusega kooskõlas.

Õigus töövõimetoetusele

4. Töövõimetoetus on osa Eesti solidaarsest sotsiaalkaitseüsteemist ja seda rahastatakse üldiste maksutulude arvelt Eesti riigieelarvest (TVTS § 4). Toetust makstakse seaduses sätestatud tingimuste täitmisel võrdsetel alustel neile Eesti elanikele, kellel on tuvastatud vähenenud töövõime (TVTS § 1 lg 1 ja § 2 lg 1). Nii makstakse töövõimetoetust kõigile tööealistele vähenenud töövõimega inimestele, olenemata sellest, kas ja kui palju nad on töövõimetoetuse saamisenesse rahaliselt panustanud. Näiteks ei tööta enamik 16- ja 17-aastastest lastest ning puuduva töövõimega inimestest. Need inimesed ei saa töötasu ning ei pruugi saada ka maksustatavat tulu. Sellegipoolest on neil õigus saada töövõimetoetust, kui neil on tuvastatud osaline või puuduv töövõime.

5. Kui inimesel on mitu elukohta ja ta elab nii Eestis kui ka välisriigis, kuid mitte riigis, kus kohaldatakse [Euroopa Liidu sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirju](#), siis makstakse talle töövõimetoetust, kui ta on Eesti resident TuMS § 6 lõike 1 tähenduses (TVTS § 2 lõige 2). Selline abi andmise tingimus ei ole diskrimineeriv ja on põhiseaduspärane.

Õigus ravikindlustusele

6. Solidaarne ravikindlustussüsteem on üles ehitatud kindlustusprintsibil ja seetõttu ainult Eestis elamise tingimuse täitmisest ravikindlustuse saamiseks ei piisa. Töötava 19-aastase kuni pensioniealise inimese eest tuleb ravikindlustuse saamiseks üldjuhul maksta sotsiaalmaksu (RaKS § 5 lõige 1). Peale selle rahastatakse ravikindlustust muudest tuluallikatest, sealhulgas Eesti riigieelarvest (Eesti Haigekassa 2022. aasta [eelarve](#)). Ravikindlustatud inimestega on võrdsustatud suur hulk inimesi (nt lapsed, pensionärid, vähenenud töövõimega inimesed), kelle eest sotsiaalmaksu ei maksta (RaKS § 5 lõige 4). Kõik Eestis solidaarse ravikindlustusega hõlmatud inimesed saavad abi vastavalt oma vajadusele ja sõltumata sellest, kui palju on nende eest ravikindlustussüsteemi rahaliselt panustatud.

7. Ravijuhtumite kompenseerimiseks ravikindlustuse seadusega antud kindlustuskaitse kehtib üldjuhul ainult Eesti territooriumil (RaKS § 27 lg 1). Kui inimene reisib Eestist välisriiki, on tal võimalus osta endale erakindlustus, mille abil saab katta reisil viibimise ajal tekkinud ootamatud

tervise halvenemisest tekkinud kulusid. Solidaarse ravikindlustuse kehtivus ainult Eesti territooriumil on tingimus, millega ravikindlustusega hõlmatud inimene saab arvestada. Niisugune tingimus ei ole diskrimineeriv ning see ei piira ülemäära ka PS § 28 lõikest 1 tulenevaid õigusi.

Eesti sotsiaaltagatiste kehtivus välisriigis elades

8. Eesti Vabariik on Euroopa Liidu liige. Euroopa Liidu liikmesriigid on kokku leppinud tööjõu vabas liikumises ([Euroopa Liidu toimimise lepingu](#) artikli 45 lõiked 1 ja 3 ja artikkel 48). Igas liikmesriigis kehtib aga oma sotsiaalkaitstesüsteem. Riikide sotsiaalkaitstesüsteemide suurte erisuste tõttu võib välisriigis töötamine tuua kaasa selle, et inimene jääb sotsiaaltagatistest ilma. See võib takistada liikmesriikide vahel liikumist ja seal töötamist. Sellise olukorra vältimiseks kehtivad Euroopa Liidus reeglid ([sotsiaalkindlustuse koordineerimise reeglid](#)), mille alusel määratakse kindlaks, milline liikmesriik vastutab Euroopa Liidu piires liikunud inimesele sotsiaaltagatiste andmise eest. Euroopa Liidu reeglitega on ühinenud ka Island, Liechtenstein, Norra ja Šveits. Need reeglid kehtivad mh haigus- ja sünnitushüvitiste, invaliidsus-, ning tööõnnetus- ja kutsahaigushüvitiste kohta. Reeglid kehtestavad, mis tingimustel teises riigis viibivale või elavale inimesele abi osutatakse. Koordineerimisreeglitega on kehtestatud ka see, milline asutus riigis vastava abi andmist koordineerib või abi osutab, kuidas ja milliseid isikuandmeid vahetatakse ja kuidas koordineerimisreeglite rakendamisel tekkinud probleeme lahendatakse. Niisiis on välisriikides elavatele inimestele sotsiaaltagatiste andmise üks eeldusi see, et kõigil neid reegleid rakendavatel asutustel on selleks vastavad vahendid ja haldussuutlikkus.

9. Euroopa Majanduspiirkonnas või Šveitsis elavatel Eesti kodanikel on seega teatud tingimustel õigus Eesti riigi sotsiaaltagatistele. Seejuures ei taga Eesti neid õigusi ainult oma kodanikele, vaid sõltumata nende inimeste kodakondsusest, kõigile nendes riikides elavatele inimestele, kes on Eesti sotsiaalkindlustussüsteemiga hõlmatud ([sotsiaalkindlustuse koordineerimisreeglite laiendamise](#) kolmandate riikide kodanikele). Kui näiteks Usbekistani kodanik elab seaduslikult Lätis, kuid töötab Eestis, siis kehtivad tema kohta Euroopa Liidu sotsiaalkindlustuse koordineerimisreeglid. Kui Usbekistani kodanik elab seaduslikult Venemaal, kuid töötab Eestis, siis tema suhtes Euroopa Liidu sotsiaalkindlustuse koordineerimisreegleid ei rakendata. Norra, Island, Liechtenstein, Šveits ja Taani ei ole sotsiaalkindlustuse koordineerimisreegleid kolmandate riikide kodanikele laiendanud. Nende riikide sotsiaaltagatise saavad võrdselt kasutada vaid Euroopa Majanduspiirkonna riikide ja Šveitsi kodanikud.

10. Eesti kodanikel on välisriigis elades õigus Eesti riigi sotsiaaltagatistele ka sel juhul, kui Eesti on sõlminud välisriigiga vastava lepingu. Lepingud sõlmitakse nende välisriikidega, kus elab või töötab arvukalt Eesti inimesi ja kui ka teine riik on lepingu sõlmimisest huvitatud. Eesti on sõlminud sotsiaalkaitselepingud Austraalia, Kanada, Moldova, Ukraina, Valgevene ja Venemaaga (vt Sotsiaalkindlustusameti [veebileht](#)). Need lepingud on valdavalt pensionikindlustuslepingud ega hõlma muid sotsiaalkaitse meetmeid.

11. Eesti ja Venemaa vahel sõlmitud [pensionikindlustuslepingus](#) on kehtestatud Venemaal elavale Eesti pensionikindlustusega inimesele mh töövõimetuspensioni maksmise tingimused. Inimesele, kes elab Venemaal, kuid on pensionistaaži välja teeninud Eestis, määrab pensioni Sotsiaalkindlustusamet. Vastav avaldus ja vajalikud dokumendid tuleb Sotsiaalkindlustusametile

esitada kas otse või Venemaa Pensionifondi kaudu, mis on Venemaa pensionide maksmise eest vastutav asutus.

12. Usbekistaniga Eestil sotsiaalkaitselepingut ei ole, kuna kahe riigi vahel liiguvad inimesed vähe.

Täna Teid pöördumise eest.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise